

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı : 1968/17
Karar Sayısı : 1968/14
Karar Tarihi:6/Mayıs/1968

İPTAL DÂVASINI AÇAN: Yeni Türkiye Partisi.

İPTAL DÂVASININ KONUSU : 23.3.1968 günlü ve 12856 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan (Seçimlerle ilgili kanunların bâzı maddelerinin yürürlükten kaldırılması ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununa bazı maddeler eklenmesi) hakkındaki 20.3.1968 günlü ve 1036 sayılı kanunun Anayasa'nın 4., 12. Ve 55. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüş ve yine Anayasa'nın 149. ve 150. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüş ve yine Anayasanın 149. ve 150. maddelerine dayanılarak iptali istenilmiştir.

1- İLK İNCELEME :

1- Dâvada belge eksikliği :

Anayasa Mahkemesi İctüzüğünün 15. maddesi gereğince 28.3.1968 gününde yapılan Başkan İbrahim Senil, Başkan Vekili Lütfi Ömerbaş, Üye İhsan Keçecioğlu, Salim Başol, Fazlı Öztan, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Avni Givda, Muhittin Taylan, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin, Halit Zarbun, Ziya Önel ve Muhittin Gürün'ün katıldıkları ilk inceleme toplantısında; dâva dilekçesinin Anayasa Mahkemesi Genel Sekreterliğine 27.3.1968 gününde kaleme havale edildiği; Yeni Türkiye Partisinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsilcisi bulunduğu; partinin tüzüğüne göre en yüksek merkez organı olan Genel İdare Kurulunun 23.3.1968 günlü toplantısında yeni seçim kanununun iptali için dâva açılmasına oybirliği ile karar verildiği anlaşılmış; ancak bu toplantıya kimlerin katıldığının açıklanmadığı görülmüş; ayrıca dilekçede gösterilen gerekçelerin yeterliği de tartışma konusu edilmiştir.

Görüşmeler sonunda Yeni Türkiye Partisi Genel İdare Kurulunun 23.3.1968 günlü ve 139 sayılı kararına katılan üyelerin ad ve soyadlarının 44 sayılı ve 22.4.1962 günlü kanunun 26. maddesi uyarınca 15 gün içinde bildirilmesi için dâvacıya yazı yazılmasına oybirliği ile ve dilekçede gösterilen gerekçenin yeterli olduğuna üyelerden Celâlettin Kuralmen ve Recai Seçkin'in karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile karar verilmiştir.

2- Eksiğin tamamlanması :

28.3.1968 günlü karar gereği Partice, süresi dolmadan önce yerine getirilmiştir.

Gönderilen yazıdan Genel İdare Kurulunun 23.3.1968 günlü toplantısına on beşinin katıldığı anlaşılmaktadır. Tüzüğü uyarınca Yeni Türkiye Partisi Genel İdare Kurulu 25 kişiden ibaret olduğuna, Toplantıya on beş kişi katılmış ve karar oybirliği ile verilmiş olduğuna göre durum 44 sayılı Kanunun 25. maddesinin 1. sayılı bendinde gösterilen toplantı ve karar yeter sayısı gereklerine uygundur.

Esas Sayısı : 1968/17
Karar Sayısı : 1968/14

Dosyadaki eksik böylece tamamlanmış olduğundan Anayasanın 149.150 ve 44 sayılı Kanununun 21., 22., 25. ve 26. maddelerine uygun bulunduğu sonucuna varılan dâvanın esasının incelenmesine 4.4.1968 gününde oybirliği ile karar verilmiştir.

Dâvanın incelenmesine ilişkin gündemlerin düzenlenmesinde işin ivediliği dolayısıyla, Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 33. maddesinin 1. ve 2. fıkralarının ikinci hükümlerine göre işlem yapıldığının burada açıklanması yerinde olacaktır.

II-METİNLER VE ÖZET :

1-Dâva konusu 1036 sayılı Kanunun metni :

Seçimlerle ilgili kanunların bazı maddelerinin yürürlükten kaldırılması ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununa bazı maddeler eklenmesi hakkındaki 1036 sayılı ve 20.3.1968 günlü kanunun metni şöyledir:

(Madde 1- 25 Mayıs 1961 tarihli ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun:

32 nci maddesini değiştiren 13.2.1965 gün ve 533 sayılı Kanunun 7 nci;

33 ncü maddesini değiştiren 13.2.1965 gün ve 533 sayılı Kanunun 8 nci maddesini tadil eden 14.7.1965 gün ve 656 sayılı Kanunun 12 nci;

38 nci maddesine fıkralar ekliyen 13.2.1965 gün ve 533 sayılı Kanunun 9 ncu;

13.2.1965 gün ve 533 sayılı Kanunun 12 nci maddesiyle değiştirilen 35 inci maddesini tadil eden 14.7.1965 gün ve 656 sayılı Kanunun 16 nci ve

Cumhuriyet Senatosu Üyeleri Seçimi Kanununun değiştirilmesine dair olan 17/4/1964 gün ve 447 sayılı kanunun 1 nci maddesine 2 fıkra ekliyen 14.7.1965 gün ve 656 sayılı Kanunun 13 üncü;

Maddeleri yürürlükten kaldırılmış ve aşağıda yazılı 32, 33. ve 35 inci maddeler, 25 Mayıs 1961 tarih ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununa 32., 33. Ve 35 inci maddeler olarak eklenmiştir.

Madde 32- Siyasi partilerin ve bağımsız adayların elde ettikleri milletvekilliği sayısı, aşağıda şekilde hesaplanır:

Seçime katılmış olan siyasi partilerin ve bağımsız adayların adları alt alta ve aldıkları muteber oy sayıları da hizalarına yazılır. Bu rakamlar, önce bire, sonra ikiye; sonra üçe..... ilâ, o çevrenin çıkaracağı milletvekili sayısına ulaşınca kadar bölünür. Elde edilen paylar, parti ayırımı yapılmaksızın en büyükten, en küçüğe doğru sıralanır. Milletvekilleri, bu payların sahibi olan partilere ve bağımsız adaylara, rakamların büyüklük sırasına göre tahsis olunur.

Son kalan milletvekilliği için bir birine eşit rakamlar bulunduğu takdirde, bunlar arasında ad çekilmek suretiyle tahsis yapılır.

Bir seçim çevresinde, kullanılan muteber oy puslaları toplamının, o çevreden çıkacak milletvekili sayısına bölünmesiyle elde edilecek sayıdan az oy alan siyasi partilere ve bağımsız

Esas Sayısı : 1968/17
Karar Sayısı : 1968/14

adaylara milletvekilliği tahsis edilmez. Bu gibi hallerde, milletvekilliği elde edemiyen siyasi partiler veya bağımsız adaylar ve aldıkları oylar nazara alınmaksızın milletvekilleri geriye kalan partiler ve bağımsız adaylar arasında yukarıki fıkra gereğince paylaşılır.

Şayet seçime katılan siyasi partilerden ve bağımsız adaylardan hiç biri yukarıki fıkrada gösterilen sayı kadar oy almamışlarsa, milletvekilleri gene ikinci fıkra hükümlerine göre paylaşılır.

Madde 33- Siyasi parti adaylarından seçilenler, aşağıdaki şekilde tesbit edilir:

32 nci madde gereğince, her partinin kazandığı milletvekilliği sayısı tesbit edildikten sonra, her parti için ayrı ayrı olmak üzere; adayların adları, parti aday listesindeki sıraya göre alt alta yazılır. Yüksek Seçim Kuruluna verilen aday listelerindeki sıra seçimlerde partilerin kazandıkları milletvekillerinin sırasının tesbitinde esas olur ve her seçim çevresinde 32 nci madde gereğince partilere düşen milletvekilliği sayısı kadar milletvekili, her parti listesinin başından itibaren sayılmak suretiyle seçilmiş sayılır.

Bu işlemler açık olarak yapılır ve adaylarla müşahitler hazır bulunabilirler.

İl seçim kurulu başkanı, milletvekilliğine seçilenleri gösteren tutanağın bir suretini, o seçim çevresinde derhal ilân ettirir; diğer bir suretini de bir hafta süre ile il seçim kurulu kapısına astırır.

Madde 35- Yukarıki maddenin birinci fıkrası gereğince il seçim kurullarından bilgi verildikçe Yüksek Seçim Kurulu, bu bilgileri bekletmeden radyo ile derhal yayınlanır.

Yukarıki maddenin birinci fıkrası gereğince bütün illerden verilecek bilgiler tamamlanır tamamlanmaz, tasdikli tutanak suretlerinin alınması veya itiraz varsa bu itirazların incelenerek karara bağlanması beklenmeksizin, her partinin kazandığı milletvekili sayısı ve milletvekili seçilenlerin ad ve soyadları Yüksek Seçim Kurulunca Türkiye Radyoları ile derhal ilân olunur.

Seçim sonuçlarını gösteren tutanakların bütün illerden gönderilmesi üzerine, Yüksek Seçim Kurulu, en kısa zamanda Türkiye Radyoları ve Resmi Gazete ile ikinci bir bildiri yayınlamak, iller itibariyle, milletvekili seçilenlerin ad ve soyadlarını, seçmen sayısını, oy kullanan seçmen sayısını, seçime katılma oranını, muteber oy puslası sayısını, her partinin ve bağımsız adayların kazandıkları oy puslası sayısını açıklar.

Devlete ait bütün ulaştırma ve haberleşme araçları, seçim kuralları arasında araç, gereç, haber, yazı ve bilgilerin ulaştırılmasında öncelikle kullanılır.

25 Mayıs 1961 tarihli ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununa yukarıda eklenen 32., 33. ve 35 inci maddeler hükmü, Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçimlerinde de uygulanır.

Madde 2- Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3-Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.)

2- Dâva konusu ile ilgili Anayasa hükümleri :

Dâva konusu ile ilgili Anayasa hükümleri şunlardır

Esas Sayısı : 1968/17
Karar Sayısı : 1968/14

(Madde 2- Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, milli, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir.

Madde 4- Egemenlik kayıtsız şartsız Türk Milletindir.

Millet, egemenliğini Anayasa'nın koyduğu esaslara göre, yetkili organlar eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir suretle belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ, kaynağını Anayasa'dan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz.

Madde 11- Temel hak ve hürriyetler, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlandırılabilir.

Kanun, kamu yararı, genel ahlak, kamu düzeni, sosyal adalet ve milli güvenlik gibi sebeplerle de olsa bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunamaz.

Madde 12- Herkes dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayırımı gözetilmeksizin, kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

Madde 55- Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme ve seçilme hakkına sahiptir.

Seçimler, serbest, eşit, gizli, tek dereceli genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yapılır.

Madde 56- Vatandaşlar, siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve çıkma hakkına sahiptir.

Siyasi partiler, önceden izin almadan kurulur ve serbestçe faaliyette bulunurlar.

Siyasi partiler, ister iktidarda ister muhalefetti olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Madde 84- Meclislerin Başkanlık Divanları, o Meclisteki siyasi parti gruplarının kuvvetleri ölçüsünde Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur.

Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu Başkanları, kendi meclislerince üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ve gizli oy ile ikişer yıl için seçilirler; ilk iki oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, salt çoğunlukla yetinilir. Meclis Başkanlıkları için Meclisteki siyasi parti grupları aday gösteremezler.

Başkanlar ve Başkanvekilleri, üyesi buldukları siyasi partilerin veya siyasi parti gruplarının Türkiye Büyük Millet Meclisinin içinde ve dışındaki faaliyetlerine ve görevlerinin yerine getirilmesini gerektiren haller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar; Başkan oy kullanamaz.

Esas Sayısı : 1968/17
Karar Sayısı : 1968/14

Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantılarında Başkanlık Divanı, Millet Meclisi Başkanlık Divanıdır.

Madde 85- Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Meclisler, çalışmalarını, kendi yaptıkları içtüzüklerin hükümlerine göre yürütürler.

İçtüzük hükümleri, siyasi parti gruplarının, Meclislerin bütün faaliyetlerine kuvvetleri oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasi parti grupları, en az on üyeden meydana gelir.

Meclisler, kendi kolluk işlerini Başkanları eliyle düzenler ve yürütürler.)

3- Dâvacının gerekçesi özeti :

Dâvacının gerekçesi özeti şöyledir :

A- Şekil bakımından

a) Dâva konusu kanun, Anayasa'nın 84. maddesine uygun olarak kurulmadığı Anayasa Mahkemesi kararından da anlaşılın Millet Meclisi Başkanlık Divanının yönettiği yasama işlemi sonunda kabul edilmiştir. Anayasa'ya aykırı bir divan hükümsüz sayılır. 1036 sayılı yasa, bu noktadan muaf olduğu için, iptali gerekir.

b) Millet Meclisinden geçen kanun tasarısını, Cumhuriyet Senatosuna niyabeten görüşecek Geçici Komisyonun kuruluşu, Anayasa ve İçtüzük hükümlerine aykırıdır. Çünkü burada görev alacak milletvekillerinin, üyesi oldukları komisyonlarca seçilmesi gerekirken bu usule uyulmamıştır. Böyle bir komisyonunun işlemleri hükümsüz olur.

c) Karma Komisyondaki muhalefete mensup üyeler, durumu protesto için istifa ettikleri halde, komisyonların kanunca belirli sayıları doldurmadan iktidara mensup üyelerle çalışmalar sürdürülmüş ve kanun tasarısı kabul edilmiştir.

Böyle bir durum da iptal nedeni olur.

B-Esas bakımından :

a) Anayasa'nın 55. maddesine göre her yurtdaş seçme hakkına sahiptir. Seçme hakkı yurtdaşın şahıslar ve partiler arasında yapacağı tercihler ile tecelli eder.

Dâva konusu kanun yurtdaşa, şahıslar arasında seçme ve tercih hakkı tanımamaktadır. Sandık başına giden yurtdaş partilerin sayıları birkaç yüzü aşmayan delegelerince önseçimde hazırlanmış listeleri mühür basarak onaylamak zorundadır. Yurtdaşın oyu, sadece bir parti listesine listenin baş kısmında yer almış adaylara kendiliğinden yöneltilmiş olmakta; bundan da yurtdaşın iradesine aykırı bir sonuç doğmaktadır. Bu kanun bu haliyle delege iradesini seçmen iradesinin üstüne çıkarmıştır.

b) Dâva konusu kanun Anayasa'nın 4. maddesinde yer alan "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" ilkesine de aykırıdır. Milli irade, partili delegelerin iradeleriyle kayıtlanmıştır. Yurtdaş karma liste yapmak hakkından yoksundur.

Esas Sayısı : 1968/17
Karar Sayısı : 1968/14

1961 seçim düzeninde hiç değilse tercih hakkı tanınmakta idi. 1036 sayılı Kanun bu bakımdan 1961 seçim düzenine göre daha antidemokratiktir.

c) Seçmen iradesini kısıtlayan ve verilen oyları irade hilâfına sadece liste başındakilere mal eden kanun, Anayasa'nın 55. maddesinin ikinci fıkrasındaki "serbestlik" ilkesine de aykırıdır.

ç) Parti delegeleri iradesinin, seçmen iradesinden üstün tutulması dolayısıyla, kanunun öngördüğü seçim düzeni tek değil iki dereceli bir seçim düzeni niteliğindedir. 1036 sayılı Kanun Anayasa'nın 55. maddesinin ikinci fıkrasına bu bakımdan da aykırıdır.

d) Kanun, bağımsız adayları tek adlı listelerle seçime girmeğe zorladığı için, seçilme hakkını ihlâl etmektedir. Siyasi parti teşkilâtının maddi ve manevi imkânlarına dayanarak kollektif bir güç haline gelen partili adayların karşısına bağımsız adayın tek başına çıkmağe zorlanması, eşitlik ilkesine de aykırıdır.

e) Engelli D'Hondt seçim düzeni önemli bir toplum tutacak oyların iptaline ve etkisiz bırakılmasına elverişlidir. Bu seçim düzeninin vereceği sonuçlar milli egemenlik esasına aykırı düşecektir.

Sonuç : Milli egemenlik ilkesini, seçme ve seçilme hakkını, seçimin tek dereceli olmasını buyuran Anayasa hükmünü, kanun karşısında kişi eşitliğini, seçme ve seçilme serbestliğini ihlâl eden ve Anayasa'nın 4., 12., 55. maddelerine aykırı düşen bu kanunun iptali gerekir.

III-ESASIN İNCELENMESİ :

Dâvanın esasına ilişkin rapor, dâva dilekçesi, ilgili mercilerden getirilen bilgi ve belgeler, Anayasa'ya aykırılığını ileri sürülen kanun hükümleri, dâva konusu ile ilgili Anayasa maddeleri ve bunlara ilişkin gerekçeler ve Meclis görüşme tutanakları okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Dâva konusunun 1968/15 esas sayılı dâva dolayısıyla de incelenmiş bulunması durumu:

Dâva konusu 1036 sayılı kanun daha önce 1968/15 sayılı dâva dolayısıyla de incelenmiş ve kimi bölümlerine ilişkin iptal istemleri 3,4 ve 6 Mayıs 1968 günlü ve 1968/13 sayılı kararla reddedilmişti.

Görüşmelerin başında üyelerden Muhittin Gürün, dâva konusu 1036 sayılı kanun hakkındaki iptal istemlerinin daha önce karara bağlandığını; bu durum ve Anayasa Mahkemesi kararlarının kesinliğini ve bağlayıcılığını belirtilen Anayasa'nın 152. maddesi hükmü karşısında kanunun yeniden inceleme ve karar konusu olamayacağını ileri sürmüştür.

Anayasanın 152. maddesi uyarınca Anayasa Mahkemesinin iptal kararları karar tarihinde, ve eğer ayrıca yürürlük günü belirtilmiş ise o günde, iptal eylediği mevzuatı yürürlükten kaldırır. Yürürlükte bulunmayan bir kanunun, Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülemeyeceğine göre böylece çözümlenmiş konuların bir daha mahkemeye gelmesi düşünülemez. Dâvanın veya itirazın reddi ile sonuçlanan kararların birincilerden farklı nitelikte olduğu meydandadır. Bunlara konu olan hükümler yürürlükte kalmış ve kararlar belirli durumlara ve koşullara dayanmakta bulunmuştur. Durumların ve koşulların değişmesi halinde

Esas Sayısı : 1968/17
Karar Sayısı : 1968/14

sonucun da değişik olması gerekir. Böyle bir değişimin bulunup bulunmadığı ise ancak inceleme sonunda anlaşılabilir. Kaldı ki incelenecek olan eski dâva ve itiraz değil, yeni bir dâva veya itirazdır. Aksini düşünmek; bir kısım hükümlere dokunulmazlık tanımak, bu hükümler hakkında yargı mercilerinin yetkilerini kullanmaların önlemek, hukuki görüşleri dondurup ebedileştirmek olur. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının, böyle bir ereği bulunduğu düşüncesini destekliyecek doyurucu bir kanıtın ileri sürülmesi mümkün değildir. Şu duruma göre 1036 sayılı kanunun daha önce başka bir dâva dolayısıyla incelenmiş ve kimi bölümlerine ilişkin iptal istemlerinin reddedilmiş bulunması, aynı hükümlerin yeniden incelenmesine engellik edemeyeceğine, Muhittin Gürün'ün karşı oyu ile ve oyçokluğu ile karar verildikten sonra şekil yönünden aykırılık sorununun görüşülmesine başlandı.

A-Şekil yönünden aykırılık iddialarının incelenmesi :

1- Millet Meclisi Başkanlık Divanının kuruluş biçimi:

a) Millet Meclisi Başkanlık Divanının kuruluş biçimine ilişkin iddianın Anayasa'nın 84. ve 85. maddeleri arasından ele alınması gerekir.

84. maddenin birinci fıkrasında "Meclislerin Başkanlık Divanları, o Meclisteki siyasi parti gruplarının kuvvetleri ölçüsünde Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur." denilmektedir.

85. maddenin birinci ve ikinci fıkraları ise şöyledir:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Meclisler çalışmalarını, kendi yaptıkları içtüzüklerin hükümlerine göre yürütürler.

İçtüzük hükümleri, siyasi parti gruplarının, meclislerin bütün faaliyetlerine kuvvetleri oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasi parti grupları, en az on üyeden meydana gelir."

84. maddenin birinci fıkrası, yalnız Başkanlık divanlarının kuruluşuna ilişkin özel bir hükümdür. 85. maddenin yukarıda açıklanan hükümleri ise, gerek meclislerin başkanlık divanlarının kuruluşu, görev ve yetkileri, gerekse meclislerin öteki faaliyetleri konusunda, yasama meclislerinin içtüzüklerinde öngörülecek ilkeyi belirtmekte ve genel bir nitelik taşımaktadır.

84. maddenin açık ve kesin olan birinci fıkrası meclislerde gurubu bulunan siyasi partilerin, güçleri ne olursa olsun, meclislerin başkanlık divanlarında yer alabilmelerini ve katılmanın grupların güçleri oranında olmasını zorunlu kılar. Anayasa koyucusunun bu hükümle güttüğü başlıca erek, divanların görevlerinde yansız davranmalarının sağlanmasıdır. Böyle olduğuna göre Başkanlık divanlarının kuruluş biçimi tesbit edilirken bütün siyasi parti gruplarına, güçleri oranında üyelikler ayrılmalıdır. Bu ilkeye uyulmadan kurulan divanlar Anayasa'ya aykırı düşer. Divanların Anayasaya aykırı kurulmasına yol açan içtüzük hükümlerinin veya o nitelikteki meclis kararlarının, bunlara karşı Anayasa Mahkemesine başvurulduğunda iptal edilmeleri gerekir. Nitekim bunun yakın bir örneği de vardır.

Millet Meclisinde 1966 yılına kadar olan uygulamalarda Başkanlık Divanına, bütün siyasi parti gruplarında güçleri oranında üye alınmakta idi. 1966/1967 yasama yılının başında Anayasa'nın 84. maddesine siyasi parti gruplarından, ancak güçleri elverdiği hallerde

Esas Sayısı : 1968/17
Karar Sayısı : 1968/14

Başkanlık Divanına üye alınabileceği yolunda anlam verilerek 1.11.1966 ve 2.11.1966 günlü kararlarla Türkiye İşçi Partisi Grubu Başkanlık Divanı dışında bırakıldı.

İlgili partinin dâva açması üzerine, Millet Meclisi Başkanlık Divanının Türkiye İşçi Partisi grubundan üye alınmaksızın kurulmasına ilişkin bulunan ve içtüzük hükmü niteliğini taşıyan bu iki Millet Meclisi kararı Anayasa Mahkemesinin 27.2.1968 günlü ve E.1967/6-K.1968/9 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

b) İptal dâvasına konu olan 1036 sayılı Kanunun Millet Meclisinde görüşülüp kabul edildiği sıralarda görevli Başkanlık Divanının bünyesi içine Türkiye İşçi Partisi Grubundan yine üye alınmamış olduğu görülmektedir. Bu divan, Anayasa Mahkemesince iptal edilen 1.11.1966 ve 2.11.1966 günlü kararların benzeri bir kararla, Millet Meclisinin 10.11.1967 günlü kararı ile kurulmuştur. Bu itibarla 10.11.1967 günlü Millet Meclisi kararının hukuki değer ve etkisi üzerinde durulması yerinde olacaktır.

Görüşmelerin bu devresinde Anayasa Mahkemesi Başkanlığından gönderilip Millet Meclisi Başkanlığı kalemine 1.3.1968 günü saat 16.45 de verildiği anlaşılan Anayasa Mahkemesinin 1967/6-1968/9 sayılı iptal kararına ilişkin yazının, Millet Meclisi Başkanına hangi gün ve saatte duyurulduğunun sorulması gerektiği ileri sürülmüştür.

Anayasa'nın 152. maddesinde; Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarının, kararda başkaca bir gün belirtilmemişse, karar tarihinde hüküm ifade edeceği yazılıdır. Yayın, tebliğ, ittila gibi hususların, bu bakımdan herhangi bir etkisi düşünülemez. Öte yandan, aşağıda açıklananlardan anlaşılacağı üzere böyle bir soruya gelecek karşılığın sonuçta bir değişiklik yapamayacağı da meydandadır. Bu nedenlerle Anayasa Mahkemesi Başkanlığının 1967/6-1968/9 sayılı ve 27.2.1968 günlü iptal kararına ilişkin yazısının, Millet Meclisi Başkanına hangi gün ve saatte duyurulduğunun Millet Meclisi Başkanlığından sorulmasına yer olmadığı oyçokluğu ile kararlaştırılmıştır. Üyelerden Feyzullah Uslu, Celâlettin Kuralmen, Recai Seçkin, Halit Zarbun ve Muhittin Gürün karara muhalif kalmışlardır.

c) Anayasa Mahkemesinin yukarıda sözü geçen 27.2.1968 günlü ve 1967/6-1968/9 sayılı kararında gerekçesiyle açıklandığı ve kabul edildiği üzere Başkanlık Divanının kuruluşuna ilişkin Millet Meclisi kararları bir içtüzük hükmü niteliğindedir ve bu nitelikleri dolayısıyla de Anayasanın 85. maddesinin kapsamına girmektedir. Millet Meclisinin 1.11.1966-2.11.1966 günlü toplantılarında Başkanlık Divanının kuruluşuna dair verilen kararlar, Anayasa Mahkemesince iptal edildiğinden artık ortada Başkanlık Divanının kuruluşu ile ilgili ve içtüzük hükmü niteliğinde olarak sadece Millet Meclisinin 10.11.1967 gününde verdiği karar vardır. Bu karar, süresi içinde ve usulünce açılmış bir dâva üzerine iptal edilmemiş olduğundan 1036 sayılı Kanunun Millet Meclisinde görüşülmesi ve kabul edilmesi sırasında yürürlükte bulunmuştur.

1.11.1966 ve 2.11.1966 günlü kararların iptal edilmesiyle ortaya çıkan durumun 10.11.1967 günlü son kararın yürürlük ve geçerliği üzerinde etkisi olabileceği düşünülemez. Gerçi 10.11.1967 günlü karar ötekilerle aynı esasa dayanmakta ve aynı niteliği taşımaktadır; ancak onlardan ayrı müstakil bir karardır. Millet Meclisinin hangi kararlarının iptal edildiği ise, Anayasa Mahkemesi kararında açıkça gösterilmiştir. İptal kararının etkisinin kendi kapsamı ile sınırlı kalacağında şüphe yoktur. Bu itibarla Anayasa Mahkemesinin daha önceki Millet Meclisi kararlarının iptaline ilişkin kararı elbette ki son Millet Meclisi kararının geçerli sayılmaması sonucunu doğurmaz.

Öte yandan Anayasa Mahkemesinin, bütün parti gruplarına bünyesinde yer verilmeyen bir başkanlık divanının kuruluşuna ilişkin kararın, Anayasa'ya aykırılığı yüzünden, iptal edilmesi gerektiği yolundaki görüşü karşısında, uyarınca bir tutuma geçilmesi ve 10.11.1967 günlü Millet Meclisi kararının, Anayasa'ya uygun duruma getirilmesi icap eylediği ileri sürülebilir. Ancak olayda, bu yön üzerinde durmağa yer yoktur. Zira Anayasa Mahkemesinin görüşünü belirten karar, Millet Meclisinin, Başkanlık Divanının kuruluşuna ilişkin kararı verdiği gün üzerinden üç dört ay geçtikten sonra çıkmıştır. 27.2.1968 gününde belirecek bir görüşün 10.11.1967 gününde bilinmesi elbette ki mümkün değildir.

Anayasa Mahkemesinin görüşünü, Millet Meclisi Başkanlığının, 1036 sayılı kanuna ilişkin tasarının genel kurulda görüşülmesine başlanırken veya görüşme sırasında öğrendiği farzedilse dahi, Başkanlığın tasarının görüşülmesini durdurarak Divan kuruluşunun Anayasa'nın 84. maddesine uygun biçime konulmasını sağlaması gerektiği savunulamaz. Zira Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 4. maddesine göre Başkanlık Divanın görev süresi (Başkan hariç) bir yıldır. Olayda bu süre 1968 yılı Kasım ayında sona erecektir. Süre bitmeden, Başkanlık Divanının kuruluşunda, Divana katılmamış partiden üye alınmak suretiyle değişiklik yapılması İçtüzük hükmüne aykırı düşer. İçtüzükte öngörülen bir yıllık süre, Başkanlık Divanında istikrarı koruma ereğine dayanmaktadır. Başkanlık Divanında istikrarsızlık, Millet Meclisinin çalışmalarına da aksatabilir. Bu nedenlerle Millet Meclisi Başkanlık Divanın, Anayasa Mahkemesinin görüşünü öğrendikten sonra da, evvelce kurulduğu şekilde görevini sürdürmüş olması, İçtüzüğü'nün ereğine uygun bir tutumdur. Anayasa Mahkemesinin görüşüne uyulması ancak Başkanlık Divanını yeniden seçilmesi sırasında söz konusu olabilir.

ç) Millet Meclisinin 10.11.1967 günlü kararı, başka deyimle bir içtüzük hükmü, bir yana bırakılarak, Anayasa Mahkemesince olayda Anayasanın 84. maddesinin doğrudan doğruya uygulanması ileri sürülebilirse de böyle bir görüş kolayca karşılanabilir. Gerçi Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. (Anayasa Madde 8). Ancak bir kanun veya içtüzüğü'nün Anayasa'ya uygun olmaması halinde izlenecek yolu yine Anayasa göstermiş ve bunların iptali için dâva veya itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesine başvurulmasını öngörmüştür (Madde 149 ve 151). 10.11.1967 günlü kararın, bu yolların dışında ve doğrudan doğruya Anayasa'ya uygunluk bakımından denetlenmesi ve hükümsüz sayılması mümkün değildir.

d) Yukarıdan beri açıklanan nedenlerle Millet Meclisinin İçtüzük niteliğindeki 10.11.1967 günlü kararına dayanılarak kurulan Başkanlık Divanının, içtüzük gereğince yenileneceği tarihe kadar geçerli bir kuruluş gibi kabulü gerekir. Şu duruma göre de bu Başkanlık Divanının 1036 sayılı Kanuna ilişkin tasarının görüşüldüğü birleşimi yönetmiş olması kanunun şekil yönünden iptalini haklı göstermez.

Öte yandan dâvacı 1036 sayılı kanuna ilişkin tasarının Millet Meclisinde görüşülmesi sırasında Başkanlık Divanının, Millet Meclisince kabul edilen dâva konusu kanun üzerinde etkili olacak nitelikte Anayasaya veya İçtüzüğe aykırı bir tutumu geçtiği yolunda herhangi bir iddia öne sürmediği gibi, incelenen Millet Meclisi tutanaklarında da böyle bir davranışa rastlanmamıştır. Bu itibarla o yönden de kanunun iptalini gerektiren bir neden yoktur.

Üyelerden Salim Başol, Fazlı Öztan, Avni Givda, Recai Seçkin, Ahmet Akar, Ziya Önel ve Muhittin Gürün Millet Meclisi Başkanlık Divanın kuruluş biçiminin 1036 sayılı kanunun iptalini gerektirdiği düşüncesiyle yukarıdaki görüşe katılmamışlardır.

Esas Sayısı : 1968/17
Karar Sayısı : 1968/14

2- Cumhuriyet Senatosundaki Geçici Komisyonun, Komisyon Başkanlarınca belirtilen üyelere kurulmuş olması durumu:

1036 sayılı kanuna ilişkin tasarrın, Millet Meclisince kabul edilerek Cumhuriyet Senatosuna verilmesi üzerine, Anayasa ve Adalet Komisyonu ile İçişleri Komisyonuna havale edildiği; ancak Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 5.3.1968 günlü 38. birleşiminde tasarrın, “çalışmaların bir an önce bitirilmesi için.” Anayasa ve Adalet Komisyonu ile İçişleri Komisyonunun seçilecek dokuzar üyeden kurulu geçici bir Komisyonla görüşülmesinin kabul edildiği; fakat Geçici Komisyon üyelerinin seçilmeleri yerine bunların ilgili komisyonların başkanlarınca belirtilmesi yoluna gidildiği ve komisyonun böylece kurulduğu anlaşılmaktadır.

Dâvacı bu durumun bir iptal nedeni olduğunu ileri sürmüştür.

a) Türkiye Cumhuriyeti Anayasa’sı demokratik hukuk devleti ilkesini kabul etmiştir. (Madde 2) Seçim usulünün üstün tutulması ve her gerekli yerde uygulanması, bu ilkenin başlıca icaplarından biridir. Nitekim Anayasa’da yasama meclisleri başkanlarının, Anayasa’nın öngördüğü komisyonların belli edilmesine seçime gidileceğini açıklayan hükümler vardır (84., 90., 92. maddelerde olduğu gibi.). Meclislerin içtüzüklerinde de gerek Başkanlık Divanının gerekse genel olarak komisyonların kurulmasında seçim usulü kabul edilmiştir. Anayasa’nın ve İchtüzüğün benimsediği bu usulün daimi komisyonların bünyelerinde de uygulanması ve bu komisyonlardan, Genel Kurulca kurulmasına karar verilen Karma ve Geçici komisyonlara katılacak üyelerin seçimle belli edilmesi demokratik hukuk devleti düzeninin tabii bir sonucudur. Öte yandan Cumhuriyet Senatosu İchtüzüğünün 111. maddesinde Genel Kurulda ve komisyonlarda yapılacak seçimlerde nasıl davranılacağına açıklanması, komisyonların bünyelerinde de seçim usulünün benimsenmiş bulunduğunu ayrıca gösterir. Bugüne kadar geçici komisyonlara katılacak üyelerin komisyonların başkanlarınca belli edilmekte olmasının hukuki bir dayanağı yoktur ve komisyon başkanlarına İchtüzükte böyle bir yetki tanınmış değildir. Bu yolda bir uygulama hukukça değeri olan, geçerli bir gelenek meydana getiremez.

Şu duruma göre Geçici Komisyonun kuruluş biçimi, İchtüzüğe aykırıdır. Ayrıca Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun, Geçici Komisyonunun kurulmasına ilişkin olarak 39. birleşimde verdiği karara da uymamaktadır. Zira Genel Kurulca verilen karar Adalet Bakanının teklifinin kabulü şeklinde olmuştur. Adalet Bakanının teklifinde ise “iki komisyondan seçilecek dokuzar üye.” den söz edilmektedir. (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi : Cilt 46- Sayfa 8 ve 12).

Sonuç, Geçici Komisyonun kuruluş biçiminin muallle olduğu yolunda özetlenebilir. Üyelerden Hakkı Ketenoğlu ve Halit ZARBUN bu görüşe katılmamışlardır.

b) Bu konunun görüşülmesinde Geçici Komisyon üyelerinin. Anayasa ve Adalet Komisyonu ile İçişleri Komisyonunca mı yoksa Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunca mı seçilmesi gerektiği de tartışılmıştır.

Anayasa ve Adalet Komisyonu ile İçişleri Komisyonu üyeleri, esasen her iki yılda bir Genel Kurulca ve gizli oyla seçilmektedir (Cumhuriyet Senatosu İchtüzüğü Madde 17). Genel Kurul, bu üyeler hakkında daha önce tercihini ve iradesini kullandığına göre Geçici Komisyonun kurulmasında, Genel Kurulun kurulmaya ilişkin iradesini açıklamaktan başka bir işi olmamak gerekir ve Geçici Komisyona girecek üyelerin seçilmeleri mensup oldukları komisyonlara düşer.

Esas Sayısı : 1968/17
Karar Sayısı : 1968/14

Üyelerden Feyzullah Uslu, Fazlı Öztan, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Recai Seçkin, Ziya Önel ve Muhittin Gürün Geçici Komisyon üyelerinin Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunca seçilmeleri gerektiğini ileri sürerek bu görüşe katılmamışlardır.

C- Anayasa'da kimi hallerde kurulması öngörülen karma komisyonlar dışında, kanun tasarı veya tekliflerinin önce komisyonlarda sonrada meclisler genel kurullarında inceleneceği hakkında zorunluk koyan bir kural yoktur.

Her ne kadar Anayasa'nın kimi maddelerinde (madde 91 ve 92) meclislerin ilgili komisyonlarından söz edilmekte ise de, bunlar kanun tasarı ve tekliflerinin mutlak surette komisyonlardan geçirilmesi zorunluluğu koyan birer Anayasa kuralı niteliğinde değildirler ve genellikle yasama meclislerinde var oldukları bilinen komisyonlardan, o maddelerde öngörülen hallere münhasır olmak üzere, ne biçimde yararlanılacağını belirtmekten öteye bir anlam taşımamaktadırlar.

Komisyon çalışmalarının kanun tasarı ve tekliflerini, meclislerin genel kurulları adına inceleyerek düşüncelerini bildirmekten başka bir anlamı bulunmadığı; sonunda konuya meclislerin tüm hâkim oldukları ve kendi iradelerine göre tam bir serbestlik içinde işi karara bağladıkları bilinen bir gerçek olup, bir kanun tasarı veya teklifinin ilgili komisyonda incelenmesinin veya hiç incelenmemesinin meclis iradesinin gereği gibi belirmesine engellik edeceğinin düşünülmesi de mümkün değildir.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Anayasa'nın kurulmasını buyurduğu komisyonlar dışında kalan komisyonlar, birer içtüzük düzenlemesidir. Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 36. maddesinde belirtildiği gibi kimi hallerde komisyon çalışmalarından vazgeçilmesi ve konunun doğruca senato genel kurulunda görüşülerek sonuçlandırılabilmesi de bunu göstermektedir. Zira komisyon çalışmaları Anayasa kuralının gereği bulunsaydı, her hangi bir zorunluluk yüzünden dahi bu yoldan vazgeçilmesi mümkün olamazdı.

Şu sonuca göre birer içtüzük düzenlemesi olan ve meclislerce kabul edilen kanunların sıhhati bakımından da şart bulunmayan komisyonların çalışmalarına veya kuruluşlarına ilişkin olarak işlenen hatalar veya usulsüzlükler kanunların Anayasa'ya aykırı sayılabilmesi için yeter sebep değildir.

Başkan Vekili Lütfi Ömerbaş, Üyelerden İhsan Keçecioglu, Salim Başol, Feyzullah Uslu, Celalettin Kuralmen, Halit Zarbun ve Muhittin Gürün yukarıda ki nedenlerle 1036 sayılı Kanuna ilişkin tasarinin incelenmesi için Cumhuriyet Senatosunca Anayasa ve Adalet Komisyonu ile İç İşleri Komisyonu üyeleri arasından seçilmek suretiyle kurulması gereken geçici komisyonun kuruluşunun İçtüzük hükümlerine aykırı bulunmasına dayanılarak dâva konusu kanunun Anayasa'ya aykırı sayılmasının mümkün olmadığı görüşünde bulunmuşlardır.

Öte yandan Başkan İbrahim Senil aşağıda yazılı görüşü ileri sürmüştür.

Anayasa Mahkemesinin 13.11.1968 gün ve E.1964/26- K.1966/1 sayılı kararında belirtildiği üzere (Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Sayı: 4, Sayfa: 21 Resmi Gazete gün 31.5.1966. Sayı 12310.) yetkili komisyonlardan geçmeksizin veya usulünce kurulmamış bir komisyondan geçerek kabul edilmiş bir kanunun, iptal nedeni olacak bir şekil eksikliği ile malul sayılması gerekir.

Esas Sayısı : 1968/17
Karar Sayısı : 1968/14

Ancak olayda Geçici Komisyonun kurulması Genel Kurul'un kararı üzerine olmuş; kanun tasarısı bu Komisyonun yeter sayılı toplantısında incelenmiş ve hazırlanan rapor Genel Kurulda görüşülmüştür. Muhalefet grupları Genel Kurulda görüşlerini açıklamak imkânını bulmuşlardır. Geçici Komisyonun kuruluş biçiminde bir eksiklik olmasaydı dahi sonucun değişmeyeceği aşikârdır. Başka bir deyimle Komisyonun kuruluş biçimi, dâva konusu kanunun Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunda kabulü işlemi etkileyecek bir nitelikte olmamıştır. Bu itibarla Geçici Komisyonunun kuruluş biçimi yüzünden kanunun iptaline gidilmemek gerekir.

Böylece bu konuda ileri sürülen nedenlerin 1036 sayılı kanunun iptalini gerektirmediği sonucu üzerinde yukarıda adları yazılı Başkan, Başkan Vekili ve üyelerin tümü ve Hakkı Ketenoğlu, yeni mahkeme heyetinin çoğunluğu birleşmişlerdir. Ancak Hakkı Ketenoğlu burada açıklanan gerekçelere katılmamıştır.

Üyelerden Fazlı Öztan, Sait Koçak, Avni Givda, Recai Seçkin Ahmet Akar ve Ziya Önel geçici komisyonun kuruluş biçimi yüzünden 1036 sayılı kanunun iptali gerektiğini ileri sürerek yukarıda açıklanan görüşe katılmamışlardır.

3- Geçici Komisyondan üç üyenin çekilmiş olması durumu:

Geçici Komisyona üye olarak ayrılan Cumhuriyet Halk Partisi Grubuna mensup üç Cumhuriyet Senatosu üyesinin, Geçici Komisyonunun seçimle kurulmamış bulunduğunu ileri sürerek, Geçici Komisyonun 3. toplantısından önce 9.3.1968 günü saat 12.45 te Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına istifa yazılarını verdikleri anlaşılmaktadır.

Dâvacı, istifa üzerine işlem yapılmamış ve komisyonların kanuni sayılarının tamamlanmamış bulunduğunu ve kanun tasarısının böyle bir komisyonda görüşülmesinin iptal nedeni olacağını ileri sürmüştür.

Başkan Vekili Lütfi Ömerbaş, Üyelerden İhsan Keçecioglu, Salim Başol, Feyzullah Uslu, Celâlettin Kuralmen, Halit ZARBUN ve Muhittin Gürün geçici komisyonun kuruluşu ve çalışmaları ile ilgili olarak öne sürülen şu iddialar haklı bulunsa bile yukarıda 2 sayılı bendin c işaretli fıkrasının ilk kesiminde açıklanan nedenlerden ötürü bu halin 1036 sayılı kanunun, Anayasa'ya aykırılığından söz edilerek iptaline gidilmesi için yeter sebep sayılması mümkün olamayacağı görüşünde bulunmuşlardır.

Öte yandan Başkan İbrahim Senil, Üyelerden Hakkı Ketenoğlu ve Ziya Önel aşağıda yazılı görüşü belirtmişlerdir;

Kimi kanun tasarılarının geçici komisyonlardan görüşülmesiyle yetinilmesi bunların ivediliği yüzünden kısa süre içinde incelenerek genel kurula bir an önce getirebilmeleri ereğine dayanır. Nitekim 1036 sayılı Kanuna ilişkin tasarısının Anayasa ve Adalet Komisyonu ile İçişleri Komisyonundan seçilerek dokuzar üyeden kurulu geçici bir komisyonda görüşülmesi Cumhuriyet Senatosu Genel Kuruluna teklif edilirken de tasarı üzerindeki çalışmaların bir an önce bitirilmesinin sağlanması lüzumu gerekçe olarak ileri sürülmüştür.

Bu itibarla Geçici Komisyonunun üyeleri belli olduktan sonra ortaya çıkan çekilmelerin, komisyon çalışmalarına engel olacak nitelikte bir olay sayılmaması gerekir. Böyle durumlarda yeter sayı sağlanabildiği takdirde komisyon çalışmalarını sürdürmesi tabiki görülmelidir. Aksi halde Geçici Komisyonun kuruluşundaki erek ortadan kalkacağı gibi ivedili bir işin böylece uzun zaman sürüncemede kalması beklenebilir.

Esas Sayısı : 1968/17
Karar Sayısı : 1968/14

Olayda geçici komisyonun, toplanma ve karar yeter sayısı bulunması dolayısıyla, Cumhuriyet Halk Partisi Gurubuna mensup üç üyenin çekilmelerine rağmen çalışmalarını sürdürmesi haklı ve yerinde bir davranış olmakla birlikte, çekilen üyeler çalışmalara katılsalar bile sonucu etkileyemeyecekleri aşıkâr bulunduğundan ve muhalefetin görüşü de Genel Kurulda açıklandığından kimi üyelerin komisyondan çekilmeleri yüzünden ortaya çıkan durumun kanunun iptaline yol açmaması gerekir.

Böylece bu konuda ileri sürülen 1036 sayılı kanunun iptalini gerektirmediği görüşü üzerinde yukarıda adları yazılı Başkan, Başkan Vekili ve Üyelerin tümü, yani mahkeme heyeti'nin çoğunluğu birleşmişlerdir.

Üyelerden Fazlı Öztan, Sait Koçak, Avni Givda, Recai Seçkin ve Ahmet Akar kimi üyelerin geçici komisyondan çekilmeleri dolayısıyla ortaya çıkan durumun, kanunun iptalini gerektirdiğini ileri sürerek yukarıda açıklanan görüşe katılmamışlardır.

B- Esas yönünden aykırılık durumunun incelenmesi:

1- 1036 sayılı Kanunun kapsamı :

Metnin incelenmesinden anlaşılacağı üzere, (Bu kararda: II-1) dava konusu olan (Seçimlerle ilgili kanunların bazı maddelerinin yürürlüktün kaldırılması ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununa bazı maddeler eklenmesi) hakkındaki 20.3.1968 günlü ve 1036 sayılı Kanun üç maddedir. 1. maddede önce:

13.2.1963 günlü ve 533 sayılı Kanunun 25.5.1961 günlü ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 32. maddesini değiştiren ve 38. maddesine fıkralar ekleyen hükümleri;

14.7.1965 günlü ve 656 sayılı Kanunun 25.5.1961 günlü ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 533 sayılı kanunla değiştirilmiş 33. ve 35. maddelerini değiştiren ve 24.5.1961 günlü ve 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimi kanununun 17.4.1964 günlü ve 447 sayılı kanunla değiştirilmiş 1. maddesine iki fıkra ekleyen hükümleri;

Kaldırılmakta; sonra üç yeni madde metni konularak bunlar 32., 33. ve 35. maddeler olmak üzere 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununa eklenmektedir. 1036 sayılı Kanunun 2. maddesi yürürlük tarihi, 3. maddesi ise yasaya yürütecek mercie ilişkindir.

Görülüyor ki 1036 sayılı kanun, aslında mutlak anlamda bir ilga kanunu değil, kimi kanunların kimi maddelerini değiştiren bir kanundur. Bu Kanun, 306 sayılı kanunun 32., 33. ve 35. maddelerini tüm olarak değiştirmekte; yine aynı kanunun 38. maddesini, buna 533 sayılı kanunla eklenmiş fıkraları çıkararak eski metniyle ve 304 sayılı kanunun 1. maddesini, 656 sayılı kanunla eklenmiş fıkraları çıkararak, 447 sayılı kanunun getirdiği metniyle bırakmaktadır. 306 sayılı Kanunun 38. maddesinin 1036 sayılı kanunla dokunulmayan bölümü 30.5.1961 gününden ve 304 sayılı kanunun 1. maddesinin yine 1036 sayılı kanunla dokunulmayan bölümü 22.4.1962 gününden beri yürürlüktedir.

Şu duruma göre 1036 sayılı kanunun Anayasa'ya aykırı olup olmadığını karara bağlayabilmek için sadece bu kanunun 1. maddesiyle getirilen yeni hükümlerin, yani 306 sayılı kanuna eklenen 32., 33. ve 35. maddelerin incelenmesi gerekecektir.

Esas Sayısı : 1968/17
Karar Sayısı : 1968/14

Dâvacının dâva dilekçesinde yer alan ve “önseçim” yoluyla siyasi parti delegelerinin iradesinin, seçmen iradesinden üstün tutulduğuna dair olan iddiaları, 13.7.1965 günlü ve 648 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 7. bölümünü ve 306 sayılı kanunun değişik 15. maddesini; seçimlerde karma liste yapılamamasının ve bir oy pusulasında birden fazla bağımsız aday adının bulundurulmamasının Anayasa’ya aykırı olduğu yolundaki iddiaları ise, yine 306 sayılı kanunun özellikle 27. maddesini ilgilendirmektedir. Dava konusu 1036 sayılı kanunun yukarıda açıklanan kapsamı karşısında bu iddialar üzerinde durmanın yeri ve olanağı yoktur.

2- 306 sayılı kanuna 1036 sayılı kanunla eklenen 32. madde :

a) 32. maddenin ilk üç fıkrası:

Sözü geçen maddenin birinci, ikinci ve üçüncü fıkraları hükümleri bir seçim sonunda siyasi partilerle bağımsız adayların sağladıkları geçerli oylara göre elde ettikleri milletvekilliği sayısının nasıl hesaplanacağı göstermektedir.

Maddenin ikinci fıkrasıyla kabul edilmiş olan düzen nisbi temsil fikrine dayanan seçim düzenlerinden bulucusunun adıyla anılmakta olan D’Hondt düzeninin bir biçiminden ibarettir.

Bu hesap yöntemine göre milletvekillikleri bağımsızlarla siyasi partiler arasında kazandıkları geçerli oylarla orantılı olarak bölüştürülmektedir. Böylece seçmenin oyları, verildikleri doğrultuda değerlendirilmekte ve her siyasi parti veya bağımsız aday kendisine verilen oylara sahip olmakta; onların gücüne göre milletvekilliğini kazanmakta yahut başkaca herhangi bir dış müdahaleye uğramaksızın, kendi gücü yetişmediği takdirde de milletvekilliğini kazanamamaktadır.

Belirtilen şu sonuca göre düzen, Anayasa’nın 55. maddesindeki ilkeleri zedelediği gibi Anayasa’nın başka kurallarıyla da çelişme durumunda değildir.

b) 32. maddenin dördüncü ve beşinci fıkraları:

306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununa 1036 sayılı kanunun 1. maddesiyle eklenen 32. maddenin “Bir seçim çevresinde” diye başlayan dördüncü ve “Şayet” diye başlayan beşinci fıkraları Anayasa Mahkemesinin E.1968/15-K.1968/13 sayılı ve 3,4 ve 6 Mayıs 1968 günlü kararı ile ve işbu dâvanın açılmasından sonra iptal edilmiş olduğundan dâvanın bu bölümü hakkında yeniden karar verilmesine yer olmamak gerekir.

3- 1036 sayılı kanunla 306 sayılı kanuna eklenen 33. madde :

Bu madde siyasi parti adaylarından seçilenlerin nasıl tesbit edileceği belirtilmiştir. Maddenin ikinci fıkrasına göre: Yüksek Seçim Kuruluna verilen aday listelerindeki sıra seçimlerde partilerin kazandıkları milletvekillerinin tesbiti için esas olur ve her seçim çevresinde 32. madde gereğince partilere düşen milletvekilliği sayısı kadar milletvekili her parti listesinin başından itibaren sayılmak suretiyle seçilmiş sayılır.

Burada seçmenin, oylarının değerlendirilmesinde şahsi bir etkisi olmaması; bir başka deyimle seçmen oylarının seçilecek milletvekillerinin ancak partisini ve sayısını ortaya koyabilmesi ve seçilmiş kimselerin bu sayı uyarınca parti aday listesindeki sıraya göre kendiliğinden belirmesi gibi bir durum vardır.

Esas Sayısı : 1968/17
Karar Sayısı : 1968/14

Bilindiği gibi her parti bir fikir, bir program beraberliğinin ve bunları yürütebilme gücünün ifadesidir. Nisbi seçimde değeri olan budur. Nisbi seçim düzeninde seçmen oylarının çoğu kişilere değil, fikirlere programlara yönelir; yönelmesi gereklidir. Bir seçmenin oyunun, bir siyasi partinin aday listesine yönelmesi genel olarak seçmenin partinin temsil ettiği fikir ve programı yeğ tuttuğunu gösterir. Burada adayların kimlikleri ve kişilikleri tabiatıyla ikinci alanda kalacaktır. Bir seçmen, fikir ve program gibi en önemli bir unsurda bir siyasi parti ile beraberse onun ülküsünü ve tutumunu benimsediği partinin aday listesindeki düzenlenen sıradaki önceden bilinen görüşüne de katılmış bulunması beklenir. Hele siyasi partilerin demokratik siyasi hayatın vazgeçilmiş unsurları sayıldığı bir ortamda böyle bir davranışı yadırgamak ve kınamak mümkün değildir. Bu durumun seçme ve seçilme serbestliğine dokunduğu ileri sürülemez. Bir adayın bir parti listesinde yer alması, bir seçmenin bir partiye oy vermesi kendi iradeleri ile olur. Ancak bu serbest davranış eşyanın tabiatı, daha açıkçası yukarıda değinilen siyasi parti kavramının özel niteliği yüzünden seçmenin de, adayın da yönedikleri partinin görüş ve tutumu ile bağlanmaları gibi bir sonucu kendiliğinden doğurur.

Şu duruma göre 306 sayılı kanuna 1036 sayılı kanunla eklenen 33. maddenin 2. fıkrasında Anayasa'ya aykırılık yoktur. Üyelerden Sait Koçak, Recai Seçkin ve Muhittin Gürün bu görüşe katılmamışlardır.

Maddenin birinci, üçüncü ve dördüncü fıkralarında Anayasa'ya aykırı bir yön görülmemektedir.

4- 306 sayılı kanuna 1036 sayılı kanunla eklenen 35. madde :

Bu maddenin birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü fıkraları seçim sonuçlarının nasıl açıklanacağı hakkındadır. Anayasa'ya aykırı yönleri yoktur.

Maddenin son fıkrasında 306 sayılı kanuna eklenen 32., 33. ve 35. maddeler hükmünün Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçimlerinde de uygulanacağı açıklanmaktadır. Bunlardan 32. maddenin iptal edilmeyen fıkralarının Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçimlerinde uygulanması gerekecektir. 1036 sayılı kanunla getirilen ve Anayasa'ya aykırı olmadıkları sonucuna varılan hükümlerin Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçimlerinde de uygulanmasında Anayasa'ya bir aykırılık düşünülemez. Bu itibarla son fıkra hakkında başkaca bir karar verilmesine yer olmamak gerekir.

5- 306 sayılı kanunun tümünün iptali gerektirdiği yolundaki görüşü :

Üyelerden Recai Seçkin 1036 sayılı Kanunun tümünün iptali gerektiği görüşünü ileri sürülmüştür. 1036 sayılı kanunun getirdiği hükümlerden 32. maddenin dördüncü ve beşinci fıkraları iptal edilmiş ve bu kararın III bölümünün başında açıklanan yönlerde yapılan incelemelerde yeri geldikçe ayrı ayrı belirtildiği üzere görüşülen öteki hükümler Anayasa'ya aykırı görülmemiş olduğundan çoğunluk Recai Seçkin'in görüşünü benimsememiştir.

SONUÇ :

A) 1- 1036 sayılı kanunun, Millet Meclisi Başkanlık Divanının kuruluş biçimi dolayısıyla iptali gerekmediğine üyelerden Salim Başol, Fazlı Öztan, Avni Givda, Recai Seçkin, Ahmet Akar, Ziya Önel ve Muhittin Gürünün karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

Esas Sayısı : 1968/17
Karar Sayısı : 1968/14

A) 2-a) Cumhuriyet Senatosu Geçici Komisyonunu, komisyon başkanlarınca belirtilen üyelerle kurulmasının İçtüzüğe aykırı bulunduğuna üyelerden Hakkı Ketenoğlu ve Halit ZARBUN'un karşı oyları ile ve oyçokluğu ile;

b) Geçici Komisyonun Anayasa ve Adalet Komisyonu ile İçişleri Komisyonunca seçilmesi gerektiğine üyelerden Feyzullah Uslu, Fazlı ÖZTAN, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Recai Seçkin, Ziya Önel ve Muhittin Gürün'ün üyelerin Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunca seçilmeleri gerektiği yolundaki karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

c) Geçici Komisyonun kuruluş biçiminin kanun iptalini gerektirmediğine üyelerden Fazlı ÖZTAN, Sait Koçak, Avni Givda, Recai Seçkin, Ahmet Akar ve Ziya Önel'in karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

A) 3- Kimi üyelerin Geçici Komisyondan çekilmeleri dolayısıyla ortaya çıkan durumun kanunun iptalini gerektirmediğine üyelerden Fazlı ÖZTAN, Sait Koçak, Avni Givda, Recai Seçkin ve Ahmet Akar'ın karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

B) 1- 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununa 1036 sayılı kanunun 1. maddesiyle eklenen 32. maddenin "Bir seçim çevresinde" diye başlayan dördüncü ve "Şayet" diye başlayan beşinci fıkraları Anayasa Mahkemesinin E.1968/15-K.1968/13 sayılı ve 3.4 ve 6 Mayıs 1968 günlü kararı ile işbu dâvanın açılmasından sonra iptal edilmiş olduğundan dâvanın bu bölümü hakkında yeniden karar verilmesine yer olmadığına oybirliği ile;

B) 2- Aynı kanunla eklenen 33. maddenin ikinci fıkrası hükmünün Anayasa'ya aykırı olmadığına üyelerden Sait Koçak, Recai Seçkin ve Muhittin Gürün'ün karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

B) 3- Aynı kanunla eklenen 35. maddenin son fıkrası hakkında, 32. maddenin iptal edilmeyen fıkralarının bu fıkra hükmü uyarınca Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçiminde de uygulanması gerekeceğinden, başkaca karar verilmesine yer olmadığına oybirliği ile

B) 4- Aynı kanunun yukarıda belirtilen hükümleri dışında kalan öteki hükümlerinin Anayasa'ya aykırı olmadığına üyelerden Recai Seçkin'in karşı oyu ile ve oyçokluğu ile;

6 Mayıs 1968 gününde Anayasa'nın 147., 149., 150. ve 152. maddeleri gereğince karar verildi.

Başkan	Başkan Vekili	Üye
İbrahim SENİL	Lütfi ÖMERBAŞ	İhsan KEÇECİOĞLU

Üye	Üye	Üye
		Fazlı ÖZTAN

Esas Sayısı : 1968/17
Karar Sayısı : 1968/14

Salim BAŞOL

Feyzullah USLU

Karşıoy yazısı eklidir.

Muhalefet şerhi eklidir.

Üye

Üye

Üye

Celâlettin KURALMEN

Hakkı KETENOĞLU

Sait KOÇAK

Muhalefet şerhi eklidir.

Üye

Üye

Üye

Avni GİVDA

Recai SEÇKİN

Ahmet AKAR

Muhalefet şerhi eklidir.

Karşıoy yazısı eklidir.

Üye

Üye

Üye

Halit ZARBUN

Ziya ÖNEL

Muhittin GÜRÜN

Muhalefet şerhi eklidir.

1036 Sayılı Kanunun Millet Meclisi Başkanlık Divanının Kuruluş biçimi dolayısıyla iptali gerekmediğine yollu kararın 3 ncü bendine karşı oy açıklamam esas 1968/15, Karar: 1968/13 sayılı dosyadadır.

Üye

Salim BAŞOL

MUHALEFET ŞERHİ

Esas Sayısı : 1968/17
Karar Sayısı : 1968/14

1968/17-1968/14 sayılı yukarıdaki kararın III işaretli kısmının (A) bölümünün 2. bendinin (b) fıkrasında yer alan ve Cumhuriyet Senatosu Karma Komisyonlarının ne suretle kurulması gerektiğine ilişkin bulunan görüşün 6 Mayıs 1968 günlü ve 1968/15-1968/13 sayılı Anayasa Mahkemesi Kararına ait muhalefet şerhinde açıklanmıştır.

Üye
Feyzullah
USLU

KARŞIOY YAZISI

Mahkememiz Esas: 1968/15 Karar: 1968/13 sayılı kararı için yazmış olduğum karşı oyda belirtilen sebeplerle çoğunluğun görüşüne katılmıyorum.

Üye
Fazlı ÖZTAN

MUHALEFET ŞERHİ

Kararın III işaretli kısmının (A) bölümünün (2) nci bendinin (b) fıkrasında yer alan Cumhuriyet Senatosu Karma Komisyonunun ne suretle seçilmesi gerektiği hakkındaki düşüncem, 6.Mayıs.1968 günlü ve Esas: 1968/15, Karar: 1968/13 sayılı Anayasa Mahkemesi kararında bu cihete ilişkin muhalefet şerhinde açıklanmıştır.

Üye
Celâlettin
KURALMEN

KARŞI OY YAZISI

Mahkememizin Esas 1968/15 Karar 1968/13 sayılı ve 6.5.1968 günlü kararımızda A) 3-a bendine karşı yazdığımız karşı oy yazısında belirtilen yönlerden çoğunluk kararına karşıyız.

Esas Sayısı : 1968/17
Karar Sayısı : 1968/14

Üye
Hakkı KETENOĞLU

Üye
Halit ZARBUN

KARŞI OY YAZISI

Mahkememizin Esas 1968/15 Karar 1968/13 sayılı kararı için, Geçici Komisyonun Kuruluşu Biçimi hakkında sayın Avni Givda ile Ahmet Akar'ın yazmış oldukları karşı oy yazılarında belirtilen görüşe katılıyorum.

Üye
Sait KOÇAK

-MUHALEFET ŞERHİ-

1. Millet Meclisi Başkanlık Divanının Kuruluş biçimi :

1- Çoğunluğun görüşü:

1036 sayılı kanuna ilişkin tasarının Millet Meclisinde görüşülmesini ve karara bağlanmasını Anayasa'nın 84. maddesine aykırı olarak kurulmuş bir başkanlık divanının yönetmesinden kaçacak sonuçlar üzerindeki çoğunluk görüşü şöyle özetlenebilir:

Başkanlık Divanının kuruluşu Millet Meclisinin İçtüzük hükmü niteliğindeki 10.11.1967 günlü kararına dayanmaktadır. Bu karar, Anayasa Mahkemesine başvurularak iptal ettirilmediği için yürürlükte kalmıştır. Anayasa Mahkemesinin yine aynı niteliği taşıyan daha önceki Başkanlık Divanının Anayasa'ya aykırı bulunduğu yolundaki görüşü (Millet Meclisi Başkanlığına özeti 1.3.1968 gününde bildirilen 1967/6-1968/9 sayılı ve 27.2.1968 günlü karar) Millet Meclisince bilindikten sonra da Başkanlık Divanı Anayasa'ya uygun duruma getirilemez. Çünkü Millet Meclisinde uygulanan İçtüzüğün 4. maddesine göre divanın görev süresi bir yıldır ve bu süre 1968 yılı Kasım ayında sona erecektir. Divanda vakitsiz değişiklik yapılması içtüzük hükmüne aykırı düşer. Anayasa Mahkemesi, Millet Meclisinin 10.11.1967 günlü kararını kendiliğinden bir yana bırakıp Anayasa'nın 84. maddesini doğrudan doğruya uygulayamaz.

Böyle olunca da Millet Meclisinin 10.11.1967 günlü kararına dayanılarak kurulan başkanlık divanının, içtüzük gereğince yenileneceği tarihin kadar geçerli bir kuruluş gibi kabulü gerekir ve bu divanın 1036 sayılı kanuna ilişkin tasarının görüşüldüğü birleşimi yönetmiş olması kanunun şekil yönünden iptalini haklı göstermez.

2- Karşı görüş :

Yukarıda özetlenen görüşten çıkarılacak sonuç şudur: Ortada bir Millet Meclisi İçtüzüğü- Anayasa çatışması vardır ve kararda içtüzük hükümleri Anayasa kurallarına yeğ tutulmuştur. Aşağıda ayrıntalarıyla ve Anayasa Mahkemesinin geçmişteki kararlarına da dayanılarak belirtileceği üzere böyle bir görüşe ve sonuca katılmak mümkün değildir.

Anayasa'nın 84. maddesinin 1. fıkrasına göre Meclislerin başkanlık divanları, o meclisteki siyasi parti gruplarının kuvvetleri ölçüsünde divana katılmaları ile kurulur. Bu Anayasa hükmü- Anayasa'nın 8. maddesinde de belirtildiği üzere- yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve kişileri bağlayan bir temel hukuk kuralıdır.

Bu kurala aykırı bir içtüzük hükmü tedvin edilmiş ve hüküm doğrudan doğruya veya dolayısıyla Anayasa Mahkemesinin eli altına gelmişse ne olacaktır? Hüküm doğrudan doğruya gelmişse, başka deyimle bir dava konusu ise tabiiyle iptal edilecektir. Böyle değil de bir dâvanın incelenmesinde hukuki dayanak olarak karşıya çıkıyorsa Mahkeme, kendiliğinden iptale gidemeyeceğine göre, hükmü bir yana iterek sorunu Anayasa kuralı uyarınca çözümlenecektir. Anayasa Mahkemesi bu yolda davranmak zorundadır. Tersini düşünmek Anayasa Mahkemesini Anayasa kuralları ile değil, bir kanun veya içtüzük hükmü ile bağlamak olur. Böyle bir tutumun ise Anayasa'nın 8. maddesine aykırılığı ve Anayasa'nın üstünlüğü ilkesinin korunmasını nasıl güçsüzleştireceği, bütün siyasi parti gruplarının uyuşmaları halinde de Anayasa'ya aykırı davranışlarının nasıl hoşgörü ile karşılanmasını gerektireceği ortadadır.

Nitekim iptal yetkisini kullanmadığı bu çeşit durumlarda Anayasa Mahkemesi Anayasa'ya aykırı bir hükmü iptal etmek; o hükmü değil Anayasa kuralına uymak yoluna gitmiştir. Söz gelimi: Anayasa'nın iptal dâvasına hakkı olanları açıklayan 149. maddesinde (... Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsilcisi bulunan siyasi partiler veya bunların meclis gurupları) ndan söz edilmekte, böylece bir siyasi partinin iki meclisten her hangi birindeki gurubunun tek başına iptal dâvası açmağa hakkı bulunduğu hükmüne bağlanmış olmaktadır. Buna karşılık 44 sayılı ve 22.4.1962 günlü kanunun iptal dâvası açmağa yetkili olanlara ilişkin 21. maddesinin 4 sayılı bendinde (siyasi partilerin Türkiye Büyük Millet Meclisi gurupları) denilerek Anayasa hükmü bir değişikliğe uğratılmıştır. 1964/26 esas sayılı dâvada, dâvayı açanın sadece bir siyasi partinin Cumhuriyet senatosu grubu olması dolayısıyla dâva hakkı sorununun çözümlenmesi gerekmiş ve çözümlemeye, Anayasa'nın 149. maddesinin açık ve kesin hükmü karşısında 44 sayılı kanunun 21. maddesinin 4 sayılı bendine uyulamıyacağı belirtilerek Anayasa hükmü uyarınca bir sonuca varılmıştır. (1964/26-1966/1 sayılı ve 13.1.1966 günlü karar-31.5.1966 günlü ve 12310 sayılı Resmi gazete-Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Sayı 4. Sayfa 16,17.)

1967/22 esas sayılı işte de aynı tutum görülmektedir. Bu işin incelenmesinde dâva konusu işlemle ilgili Millet Meclisi karma komisyonunu meydana getiren Anayasa ve Adalet Komisyonlarının ikinci toplantı yılı başında usulünce kurulduğu; daha sonra Güven Partisi Millet Meclisi gurubu teşekkül ettiğinde siyasi parti guruplarının güçleri oranında kendini gösteren değişikliğin meclis faaliyetlerine ve bu arada komisyonların bünyelerine yansıtılmasının sağlanması gerekirken bütün siyasi parti gurupları temsilcilerinin Millet Meclisi Başkanının başkanlığında yaptıkları bir toplantıda üçüncü toplantı yılının başlamasına kadar komisyon üyeliklerinin aynen muhafazası hususunda anlaşarak güçleri oranında temsil hakkında vazgeçtikleri; durumun 14.6.1967 gününde 118. genel kurul birleşimine sunulduğu ve itirazla karşılanmadığı için kesinleştiği tesbit olunmuştur. Anayasa Mahkemesi, kararında, Anayasa'nın 85. maddesinin 2. fıkrasında içtüzük hükümlerinin, siyasi parti guruplarının,

Esas Sayısı : 1968/17
Karar Sayısı : 1968/14

meclislerin bütün faaliyetlerine güçleri oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenleneceğinin yazılı bulunduğu, bunun aslında siyasi parti gruplarının meclislerin bütün faaliyetlerine güçleri oranında katılmalarını buyuran bir temel hukuk kuralı olduğu ve yine Anayasa'nın 8. maddesi gereğince yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve kişileri bağladığı; bu kuralın siyasi parti guruplarının uyuşmaları veya Millet Meclisi genel kurulunun kabulü ile bir yana bırakılamayacağı belirtilerek ve komisyonların bünyelerini donduran İçtüzük düzenlemesinin üçüncü toplantı yılının başlamasına kadar devamını kabul etmeyerek bu düzenlemeye değil Anayasa kuralına uymuş ve dâva konusu işlemin iptaline gitmiştir. (1967/22-22 sayılı ve 2.8.1967 günlü karar-25.10.1967 günlü ve 12734 sayılı Resmi gazete.)

Anayasa Mahkemesinin, Millet Meclisinde uygulanagelmekte olan içtüzük üzerindeki görüşünün de, yukarıda değinilen kararda yer alan metin aynen aktarılmak suretiyle, bu kez belirtilmesi yerinde olacaktır:

(Burada Anayasa'nın geçici 3 üncü maddesi üzerinde de durmak gerekir. Söz konusu maddede yeni Anayasa'ya göre kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisinin, Millet Meclisinin ve Cumhuriyet Senatosunun toplantı ve çalışmaları için, kendi içtüzükleri yapılıncaya kadar, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 27 Ekim 1957 tarihinden önce yürürlükte olan İçtüzüğü hükümlerinin uygulanacağı yazılıdır. Yeni İçtüzükler yapılıncaya kadar meclislerin çalışmalarından kalmamaları için verilen bu imkânının İçtüzüğün Anayasa ile bağdaşmayan hükümleriyle birlikte harfi harfine uygulanacağı anlamda değerlendirilip genişletildiği düşünülemez. İçtüzük hükümleri ancak Anayasa kuralları ile sınırlı olarak ve o kurallara uyarlılıkları oranında bir uygulama yeri bulabilir. İçtüzükte öngörülmemiş-Anayasa'nın getirdiği yeniliklere ilişkin- konularda veya İçtüzüğün Anayasa ile çelişen hükümlerinde Anayasa'ya uyar bir uygulama yolunun tutulması gereklidir. Aksine bir görüş İçtüzüğü Anayasa'ya eşit, hatta Anayasa'dan üstün tutmak olur. Böyle bir görüşün sakatlığı ise tartışılmayacak kadar ortadadır.....)

Esasen İçtüzük konusunda şimdiye kadarki uygulamalar hep İçtüzüğün öngörmediği veya Anayasa ile çelişmeye düştüğü hususlarda Anayasa'ya uygun bir yön izlemiştir. Birkaç örnek vermek gerekirse şunlar ileri sürülebilir: Anayasa'ya göre (madde 85/2) siyasi parti grupları en az on üyeden meydana gelir. İçtüzükte ise sayı ile sınırlama yoktur. (madde 22/2-12/2/1954 günlü İçtüzükle değişik). Bu konuda tabiiyle Anayasa'ya uyulmaktadır. Bütçeyi inceleyecek Komisyonun Anayasa'da öngörülen bünyesi (Madde 94/2) İçtüzüktekenden (Yukarıda değinilen Madde) farklıdır. Komisyon Anayasa'ya göre kurulmaktadır. İçtüzüğün Cumhurbaşkanı'nın nutkuna, kanunların yorumlanmasına ilişkin hükümlerinin (10,11,124 ncü ve 125 inci maddeleri) uygulama yeri kalmamıştır; uygulanmamaktadır. İçtüzükte siyasi parti gruplarının Meclisin bütün faaliyetlerine kuvvetleri oranında katılmalarını sağlayacak hükümler öngörülmemiştir. Oysa komisyonlara üye seçilmesi bu kurala göre yapılmaktadır. Hatta Güven Partisinin kurulmasıyla kuvvetler oranının değişmesi üzerine komisyonların bünyelerinde değişiklik yapılmak konusu ele alınmış; ancak bu iş parti gruplarının anlaşmaları ve Meclis Genel Kurulunun tasvibi ile üçüncü toplantı yılının başına bırakılmıştır. Bu örnekleri daha çoğaltmak mümkündür.....

Bu görüş 1967/6-1968/9 sayılı ve 27.2.1968 günlü kararda da tekrarlanmıştır.

Öte yandan bir Anayasa kuralının yanlış anlaşılması durumu, Anayasa'ya aykırı kanun veya içtüzük hükümlerinin ayakta tutulması için geçerli bir neden olamaz. Bu itibarla Millet Meclisi Başkanlık Divanının kuruluş biçimi üzerindeki Anayasa Mahkemesi görüşünün

Esas Sayısı : 1968/17
Karar Sayısı : 1968/14

1967/6-1968/9 sayılı ve 27.2.1968 günlü kararlar belirlediği; ancak bu karar bilindikten sonra görüşe Meclisçe uyulmasının düşünülebileceği yolundaki bir anlayışta isabet yoktur. Hele Anayasa'ya aykırılığı kesin ve apaçık olarak meydana çıkan bir başkanlık divanını, İçtüzüğün 4. maddesinde başkanlık divanlarına bir yıllık görev süresi tanındığı için, 1968 yılı Kasım ayına kadar geçerli saymanın, Anayasa'ya aykırı bir durumu hiçbir kanun veya İçtüzük hükmü koruyamayacağı için, hukukça savunulabilir bir yanı olamaz.

Yukarıdan beri açıklananlarla varılmak istenen sonuç şudur: 1036 sayılı kanuna ilişkin tasarının Millet Meclisi genel kurulunda görüşülmesine ve karara bağlanmasını yöneten başkanlık divanının hukukça geçerli bir kuruluş olup olmadığını araştırmak ve doğru bir sonuca varabilmek için ele alınacak ölçü Millet Meclisinin İçtüzük hükmü niteliğindeki 10.11.1967 günlü kararı değil Anayasa'nın 84. maddesinin 1. fıkrası hükmüdür. Bu ölçüye vurulduktan söz konusu Başkanlık Divanının Anayasa'ya aykırı ve bu nedenle de hukukça geçerli sayılamayacak bir kuruluş olduğu ortaya çıkar. 1036 sayılı kanuna ilişkin tasarının görüşülmesi sırasında Millet Meclisi genel kurulunu böyle bir divanın yönetmesi ile, genel kurulun divansız çalışması sırasında fark yoktur. Başkanlık Divanı olmayınca da bir Millet Meclisi genel kurulunda söz edilemez; bu sadece geliş güzel bir toplanma hali olur. Böyle bir toplanmada görüşülen ve kabul edilen kanun tasarısı ise iptal nedeni olacak bir şekil noksanı ile malul sayılmak gerekir.

Şu duruma göre 1036 sayılı kanunun, Millet Meclisi Başkanlık Divanın kuruluş biçimi yüzünden, iptal edilmesi tabii ve zorunlu idi. Aksi yönde verilen kararda isabet yoktur.

II. Cumhuriyet Senatosundaki geçici Komisyonunun kuruluş ve çalışma biçimi :

1. Çoğunluk görüşü :

1036 sayılı kanuna ilişkin tasarının Millet Meclisinden Cumhuriyet Senatosuna gönderilmesi üzerine tasarımı görüşmek üzere Anayasa ve Adalet Komisyonu ile İçişleri Komisyonundan seçilecek dokuzar üyeden kurulması Cumhuriyet Senatosu genel kurulunca kararlaştırılan geçici Komisyon üyelerinin seçilmeleri yerine bunların ilgili komisyonların başkanlarınınca belirtilmesi yoluna gidildiği ve bu tutumun içtüzüğe aykırı olduğu çoğunlukça da kabul edilmekte; ancak gerek bu aksaklık, gerekse geçici komisyondan C.H.P. gurubuna mensup üç üyenin çekilmesi üzerine komisyonda bozulan parti güçleri oranının düzeltilmemiş bulunması durumu kanunun şekil yönünden iptalini haklı gösterecek nitelikte sayılmamaktadır.

Çoğunluk, aynı sonuca varmakla birlikte gerekçe üzerinde uyuşmamıştır. Çoğunluğun büyük bölümü; Anayasa'da kimi hallerde kurulması görülen karma komisyonlar dışında, kanun tasarısı veya tekliflerinin önce komisyonlarda inceleneceği hakkında zorunluk koyan bir kural bulunmadığı, birer içtüzük düzenlenmesi olan ve meclislerce kabul edilen kanunların sıhhati bakımından da şart bulunmayan komisyonların çalışmalarına veya kuruluşlarına ilişkin olarak işlenmiş hataların veya usulsüzlüklerin kanunların Anayasa'ya aykırı sayılabilmeleri için yeter neden teşkil edemeyeceği görüşündedir.

2- Karşı görüş :

Çoğunluk gerekçelerinde ağır basan görüşe göre önce kanun tasarısı ve tekliflerinin yasama meclisleri komisyonlarda görüşülmesi yönteminin niteliği ve sonuçları üzerinde durulması yerinde olacaktır.

A-Yasama meclislerindeki komisyonları yasama işlemlerindeki yerleri ve etkileri:

Anayasa'da her kanun tasarısı veya teklifinin mutlaka bir komisyon incelenmesinden geçmesi gerektiği yolunda bir kuralı doğrudan doğruya koyan hüküm yoktur. Ancak iki durumda: Millet Meclisinin Cumhuriyet Senatosundan gelen metni benimsememesi halinde; bir de bütçe tasarılarının incelenmesinde karma komisyon kurulacağı açıkça belirtilmektedir. (Anayasa madde 92 ve 94) Bununla birlikte yasama meclislerinde komisyonlar bulunacağına ve kanun tasarısı ve tekliflerinin bu komisyonlarda görüşüleceğine işaret eden dolaylı hükümler Anayasa'da yer almıştır. Söz gelimi, 91. maddenin 2. ve 92. maddenin 5. fıkralarında "her iki meclisin ilgili komisyonları"ndan ve yine 92. maddenin 10. fıkrasında Cumhuriyet Senatosunun kendisine gönderilen bir metni "Millet Meclisi komisyonlarında ve genel kurulundaki görüşme süresini aşmayan bir süre içinde" karara bağlayacağından söz edilmektedir.

Dikkat edilirse görülür ki Anayasa, ancak kanun tasarı ve tekliflerinin her iki meclisin bir karma komisyonda incelenmesi gerekli kıldığı hallerde bunların kurulması biçimini içtüzüklere bırakmayarak kendisi düzenlenmiş; bir de kanun teklifi getiren Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin mensubu olmadıkları meclisin komisyonları karşısındaki durumların düzenlenmesini yine içtüzüklere bırakmayarak kendisi hükme bağlamıştır. Her iki meclisin ayrı ayrı kuracakları komisyonlar Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi arasında anlaşmazlık konusu olamayacağından Anayasa'nın bunlar üzerinde durmamasını tabii görmek gerekir. Öteden beri komisyonların yasama meclislerinin bölünmez parçaları oluşu ve bunların çalışmalarının yasama işlerinin tabii ve zorunlu bir evresini teşkil edegelmesi karşısında Anayasa koyucudan bu konuda açık ve kesin bir buyruğun beklenmesi yerinde olmaz. Yukarıda da değinildiği üzere konuya dolaylı olarak dokunulmuştur ve bu dolaylı hükümler yasama meclisleri Komisyonlarına ve kanun tasarı ve tekliflerinin bu komisyonlarda görüşülmesi usulüne bir Anayasa müessesesi niteliği vermeğe yetkilidir.

Öteyandan Anayasa, Türkiye Büyük Millet Meclisinin ve meclislerin çalışmalarını kendi yaptıkları içtüzüklerin hükümlerine göre yürütmeleri kuralını da koymuştur. (Madde 85/1) Yasama meclislerinin İçtüzüklerinde ve bu arada Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünde komisyonlara, komisyon çalışmalarına, kanun tasarı ve tekliflerinin komisyonlara havalesine ve buralarda görüşülmelerine önemle yer verilmektedir.

Yukardan beri kısaca değinilen hususlar gözönünde tutulursa yetkili komisyonlardan geçmeksizin veya usulünce kurulmamış bir komisyondan geçerek kabul edilmiş kanun tasarısının, iptal nedeni olacak bir şekil eksikliği ile malül sayılması gerektiği sonucuna varılır. Böyle olunca da 1036 sayılı kanuna ilişkin tasarımı görüşen ve rapora bağlayan Cumhuriyet Senatosu geçici komisyonunun kuruluş ve çalışma biçimi üzerinde önemle durulması gerekir.

B-Cumhuriyet Senatosu geçici komisyonunun kuruluş ve çalışma biçimi :

a) Geçici komisyonunun kuruluş biçimindeki aksaklık kararda ayrıntılarıyla belirtildiği için burada yeni açıklamalar gerekli değildir. Komisyon bu kuruluşu ile yalnız İçtüzüğe değil özellikle demokratik hukuk devlet ilkesi ile bağdaşamayacağı için; Anayasa'da aykırıdır. Böyle bir komisyonun tasarı üzerindeki çalışmalarını Anayasa'nın ve İçtüzüğün gereklerini karşılayan bir hazırlık çalışması olarak saymağa imkan yoktur. Genel Kurul, görüşmelerini bu komisyonunun raporu ve tasarı metni üzerinde yaptığına göre komisyon çalışmalarının hukuki niteliği ve değeri elbetteki sonucu etkileyecektir.

b) Geçici komisyona üye olarak ayrılan C.H.P. gurubuna mensup üç Cumhuriyet Senatosu üyesi, geçici komisyon esas toplantısını yapmadan önce, 9.3.1968 gününde geçici komisyonun seçimle kurulmamış bulunduğu ileri sürerek istifa yazılarını Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına vermişler ve böylece komisyonda Anayasa'nın 85. maddesinin 2. fıkrasında öngörülen parti güçleri oranının bozulmasına yol açmışlardır. Bu çeşit çekilmeler, kabul şartına bağlı tutulmadığı için genel kurulun bilgi edinmesi gününden değil çekilme yazısının merciiine verilmesi tarihinden başlayarak hüküm ifade eder. Cumhuriyet Senatosu İctüzüğünün, Cumhuriyet Senatosu üyeliğinden çekilmenin, genel kurulun itilal gününde kesinleşeceği yolundaki 161. maddesinin, başkaca bir hüküm bulunmadığına göre, komisyon üyeliklerinden çekilme hallerinde de uygulanması düşünülemez.

Bir komisyonda Anayasa'nın 85. maddesinin 2. fıkrasında öngörülen siyasi partilen güçleri oranı kurulduktan sonra komisyonun içtüzükte belirtilen görev süresi içinde bu oran bozulursa ne yapılması gerekeceği önemli bir sorundur. Oran gelişi güzel yahut kötü niyetli çekilmeler yüzünden bozulmuşsa, komisyonun toplanma ve karar yetersayısı varolduğu sürece bir düzeltmeye gidilmesinin gerekmeyeceği belki ileri sürülebilir. Ancak çekilmeler, olayda olduğu gibi, haklı nedenlere dayanıyorsa yahut denge yeni bir siyasi partinin kurulması ve öteki siyasi parti guruplarından yeni partiye geçişler olması gibi bir durum yüzünden bozulmuşsa derhal bir düzeltmeye gidilmesi ve siyasi parti güçleri oranının yeniden Anayasa'ya uydurulması zorunlu olur. Nitekim Anayasa Mahkemesi, Güven Partisi Millet Meclisi gurubu teşekkül ettiğinde, siyasi parti guruplarının güçleri oranında kendisini gösteren değişikliğin meclis faaliyetlerine ve bu arada komisyonların bünyelerine yansıtılmamasını ve değişikliğin için yeni toplantı yılının beklenmesine gidilmesini bir iptal nedeni saymıştır. (1967/22-22 sayılı ve 2.8.1967 günlü karar.)

Geçici Komisyonunun, işin ivediliği yüzünden, kısa süre içinde incelenerek genel kurula bir an önce getirilebilmesini sağlamak üzere kurulmuş bulunduğu ve komisyonunun yeniden düzenlenmesinin, vakit alacağı için, sakıncalı olduğu yolundaki bir düşünüş apaçık Anayasa hükümlerine aykırı bir davranışı haklı ve yasaici göstermeğe yetmez. Geçici Komisyonunun sadece şu durumu dahi, onu Anayasa'ya aykırı bir kuruluş haline getirmeğe ve çalışmalarını değersiz ve geçersiz bırakmağa kafidir.

c)Şimdi son olarak Cumhuriyet Senatosu genel kurulunun, geçici komisyonunun getirdiği karar tasarısını kabul etmekle bu komisyonunun kuruluşuna ve çalışmalarına hukuki nitelik kazandırıp kazandırmayacağı hususuna değinilecektir.

Bir meclisin genel kurulu ancak kendi iradesinin belirlenmesindeki bir sakatlığı yine kendi kararıyla önceki eksikliğinden kurtarabilir. Nitekim Anayasa Mahkemesi bir kararında (1964/26-1966/1 sayılı ve 13.1.1966 günlü) Cumhuriyet Senatosu genel kurulunun, yeter sayının bulunmadığı bir toplantıda kurulmasına karar verdiği geçici komisyonu ve komisyonun çalışmalarını sonradan usulünce verdiği bir kararla benimsediği için şekil eksikliğini ortadan kaldırdığını ve komisyona ve çalışmalarına hukuki nitelik kazandırdığını kabul eylemiştir.

Bu kararda öngörülen durumla şimdi inceleme konusu olan olayı birbirine karıştırmamak gerekir. 1036 sayılı kanuna ilişkin tasarımı inceleyen geçici komisyonun kuruluşundaki ve çalışmalarındaki sakatlığın Cumhuriyet Senatosu genel kurulunun kendi tutumu ve davranışı ile bir ilişkisi yoktur. Genel kurul komisyonun kurulmasına usulünce karar vermiş, komisyondaki bozukluk ise daha sonra komisyonun kendi iç bünyesindeki aksamalardan doğmuştur. Cumhuriyet Senatosu genel kurulu, hiçbir kararıyla, geçici komisyonun, kuruluş ve çalışma biçimindeki, genel kurul iradesi dışında kalan, bozukluğu

Esas Sayısı : 1968/17
Karar Sayısı : 1968/14

gidermeğe ve komisyonun kuruluşuna ve çalışmalarına hukuki, yasaici bir nitelik kazandırmaya muktedir olamaz.

d) Özetlenecek olursa: 1036 sayılı kanuna ilişkin tasarının Cumhuriyet Senatosundaki komisyon incelemeleri evresi Anayasa'ya ve İttüzüğe uygun bir komisyonda Anayasa ve İttüzük uyarınca geçmemiş bulunduğundan kanunun şekil yönünden iptali gerekir.

III-SONUÇ :

Yukarda açıklanan nedenlerle ve o sınırlar içinde 1968/17-14 sayılı ve 6 Mayıs 1968 günlü kararın, 1036 sayılı kanunun şekil yönünden iptalini gerekli görmeyen bölümüne karşıyız.

Üye
Avni GİVDA

Üye
Ahmet AKAR

KARŞI OY YAZISI

Mahkememizin Esas 68/15, Karar 68/13 ve 3,4 ve 6.5.1968 günlü kararı için yazmış olduğum karşı oy yazısında gösterilen nedenlerden ötürü ve orada belirtilen yönlerden, çoğunluk kararına karşıyım.

Üye
Recai SEÇKİN

KARŞI OY YAZISI

Mahkememiz Esas: 1968/15 Karar: 1968/13 sayılı kararı için, Divanın ve Geçici Komisyonun kuruluşu hakkında Sayın Avni Givda'nın ve Geçici Komisyonun kuruluşu hakkında Sayın Recai Seçkin'in karşı oylarında belirtilen görüşe katılıyorum.

Üye
Ziya ÖNEL

Esas Sayısı : 1968/17
Karar Sayısı : 1968/14

1- Dava konusu 1036 sayılı kanun, mahkememizin 1968/15 esas sayısına kayıtlı diğer bir dava üzerine incelenerek kimi hükümlerinin iptaline, kimi hükümlerinin de Anayasaya aykırı bulunmadığına karar verilmiştir.

Yukarıdaki Kararda ise, evvelki kararda Anayasaya uygun olduğuna karar verilen konular yeni baştan incelenerek haklarında tekrar hüküm verilmek suretiyle Anayasanın 152. ve Anayasa mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri hakkındaki 44 sayılı kanunun 50. ve 51. maddelerinde yer alan ve Anayasa Mahkemesi kararlarında kesin, herkesi ve her organı bağlayıcı nitelikte oldukları belirten hükümlere aykırı bir usul tutulmuştur.

Bu konuyu açıklayan düşüncelerim, 27.6.1967 günlü ve 12632 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmış bulunan 28.6.1966 günlü ve 1963/132-1966/29 sayılı Anayasa Mahkemesi kararına ait muhalefet şerhimde belirtilmiştir.

Açıklanan sebeplerle kararda uygulanan usule muhalifim.

2- Kararın III işaretli kısmının (A) bölümünün 1. bendinin (b-d) fıkralarında yer alan ve Millet Meclisi Başkanlık Divanının kuruluş biçimine ve bu sebeple kanunun iptal edilmesi gerektiğine ilişkin bulunan düşüncelerim, 1968/15-1968/13 sayılı Anayasa Mahkemesi kararına ait muhalefet şerhimin 1 numaralı fıkrasında açıklanmıştır.

3- Kararın, III işaretli kısmının (A) bölümünün, 2. bendinin (b) fıkrasında yer alan ve Cumhuriyet Senatosu Karma Komisyonlarının ne suretle kurulması gerektiğine ilişkin bulunan düşüncelerim, 6 Mayıs 1968 günlü ve 1968/15-1968/13 sayılı Anayasa mahkemesi kararına ait muhalefet şerhimin 3 no.lu fıkrasında açıklanmıştır.

4- 1036 sayılı kanunun 33. maddesinde yer alan hükümlerin iptal edilmesi gerektiğini belirten düşüncelerim yukarıda 3 No.lu fıkrada gün ve sayısı gösterilmiş bulunan Anayasa Mahkemesi kararına ait muhalefet şerhimin 5 No.lu fıkrasında açıklanmıştır.

Üye

Muhittin
GÜRÜN